بۆب دیلان: ئەزموونێک لە شیعری گوێ … هەندرێن

تێنگەیشتنی موفەکیرانی کورد لە بەخشینی خەڵاتی نۆبەلی ئەدەبیی ئەمساڵدا

راستت دەوێ، من وەک تەیبعاتێکی سروشتیی، حەز و حەوسەڵەی ئەوەم نییە قسە بکەم لەسەر زۆرێک لەو بەزمانەی کە رۆژانە یان دەمنادەم، وەک حیکایەتی مێشە یان وەک سکچوون، کە کەسیش لە هۆکاری بەکتریایەکانیان نازانێ و نایشەوێ بزانێت، لە زار و زمانی حەشاماتی کوردییدا، دەگوترێنەوە و تووشیان دەبین. لە ئەمجارە ناچارم سەبارەت بە خەڵاتی نۆبەلی ئەمساڵ، هەرنا بۆ کەسانێک کە دەخوازن لەو ناوکۆییە ئەدەبییەدا تێبگەن، بە ئاماژەگەلێک لە تێگەیشتنی دۆخی پۆستمۆدێرنیزمی ئەدەب و تێگەیشتن لە رای دەمڕاستی ئەکادیمیی سوێدیی، روونکردنەوەی خۆم دەربڕم.

وەک هەمیشە ئەمساڵیش نووسەری کورد خەریکی فەلسەفاندنی دۆخی ئەدەب، چاکە و بەدی بەخشینی خەڵاتی نۆبەلی ئەدەبییە بە بۆب دیلان (Bob Dylan)، کە شاعیر و سترانبێژێکی رۆک (rock) میوزیک و پۆپکولتووریی (popkultur)ێکی ناسراوی شەست و حەفتایەکانی ئەمەریکییە. (بەینی خۆشمان بێت، دەڵێن لە رەچەڵەکدا کوردشیە. کەواتە دەبێت ئێستا خورشتی نووسەری کوردییش بۆ کوشتەی "بەجیهانبوونی ئەدەبی کوردیی" دابمرکێتەوە!)

لەوەش بترازێ، بەشێک لە نووسەر و بخوێنی کوردیی، لە نووسەری عەرەب و دونیایش زیاتر، خۆی لەسەر پێنە بەخشینی ئەو خەڵاتە بە ئەدۆنیسی شاعیری عەرەب، دەڵێنەتەوە و بەشێکیش داخ لەوە دەخۆن، کە دەبوو ئەمساڵ هەندێ رۆماننووس ئەو خەڵاتە وەربگرن. کەی ئەو قسانە، هی مێشکی کورد نین، بەڵکە وەک هەمیشە لاساییکردنەوەی رای نووسەرانی غەیرە کوردن. راستییەکەی نووسەری کورد، چونکە لە بیرکردنەوەی ئەو دامەزراوانە و واقیعی سیاسیی و کولتووری ئەوروپا و خۆیشی تێناگات، بۆیە سەبارەت بە هەموو رووداوە ئەدەبیی، سیاسیی و جڤاکییەکانەوە، قسەیەکی خۆیەکیی نییە.
بۆ ئەوەی قسەی خۆمان هەبێت، دەبێت دۆخی دونیا و خۆیشمان تێبگەین و هەرس بکەین، ئەوجار دەبین بە خاوەن بیرکردنەوە و هەڵوەستی خۆمان.

جەنگەی سەرنجە، ماوەیەکە هەندی ڕۆشنبیریی کورد بووە بە ڕۆشنبیریی گۆ، تیفیی و رادیۆ. بە واتەیەکی دیکە، خوێندنەوەی کتێبی ئەدەبیی و هزرییمان لە کوردستاندا لە ئاوابووندایە، کەچی نووسەری کورد پرسیار و بەرتەکێکی بۆ هۆکاری دیاردەی نەمانی کتێب و کولتووری خوێندنەوە نییە. کەچی وەک دەبینن، نووسەری کورد خەریکی ڕەخنەگرتنە لە ئەکادیمیای سوێد کە دەبوو ئەو خەڵاتە بە گۆرانبێژێکی وەک بۆب دیلان نەدا، چونکە بۆب دیلان گۆرانبێژە نەک نووسە لە کاتێکدا دوای چەندین ڕۆژ لە ڕاگەیاندنی ئەو خەڵاتەش، بۆب دیلان، وەک ئەوەی ئاگایشی لێ نەبێت، کاردانەوەیەکی بە ئەو خەڵاتە نییە. ئەمەش ڕەنگدانەوەی ناوەڕۆکی هۆنراوە و رووحی ئەنارشیی، یاخیبوونی بۆب دیلانە. بەڵام نووسەری کورد لەناو ئەو کەلەوارییەی کە خۆیی و کۆمەڵگەکەی تێیدا دەژین، وەک ئەوەی موختاری گوند بێت، خەریکی پێوەراندنی ئەدەب و نووسەرانە.

بەهەمە حالە، بێ ئەوەی رای خۆمان هەبێت لەسەر چۆنییەتی ئەو خەڵاتە ئەدەبییە، گەرەکە بەر لە هەموو تشت، لە بیرکردنەوەی لێژنە و دەمڕاستی خەڵاتی نۆبەلی ئەدەبیی سوێدی تێبگەین. بۆ ئەوەش لەوان تێبگەین، گەرەکە بیزانین کە سکرتێری هەمیشەی ئێستای ئەکادیمیی سوێدیی، سارا دانیوس (Sara Danius)، چۆن و بۆچی خەڵاتی نۆبەلی ئەدەبیی ئەمساڵییان بە گۆرانیبێژ بۆب دیلان بەخشیوە و وەجا بە کەمێک تێڕامانەوە بڕیاری خۆمان بدەین، نەک بە زانیارییەکی دروست، تەنە بە قسەگەلێکی لە قتووکراو و حازر بەدەستەوە، بە گۆترە بوعزێنین. ئێستا من هەوڵدەدەم بە گوێرەی تێگەیشتنی ئەکادیمیای سوێدیی، بەخشینی خەڵاتی ئەمساڵ بە بۆب دیلان لێکبدەمەوە، کە مەرج نییە ئەو لێکدانەوەی من دوا ڕاستییش بێت، لێ، بە گوێرەی بیرکردنەوەی مرۆق بۆ ئێستای ئەدەب و دونیا، بەدەریش نییە لە ڕاستییەکی لۆژیکیی.

سارا دانیوس ئەوها لەسەر بۆب دیلان ڕادەگەیەنێت:

“خەڵاتی نۆبەل بە بۆب دیلان دەبەخشرێت، کە دەربڕینێکی شیعریی نوێی لە نەو نەریتی گەورەی گۆرانی ئەمەریکدا هێناوە”. سارا لە بەردەوامی قسەکانییدا جەخت دەکاتەوە، کە:

“بۆب دیلان لەناو نەریت (ترادیسۆن)ی زمانی ئینگلیزییدا، لە Milton و Blakeەوە تا دەگاتە بە ئەوانیت، شاعێرێکی مەزنە. یەو شاعیرە نەک هەر ترادیسیۆنی نووسراو بەرجەستە دەکاتەوە، بەڵکە ترادیسیۆنی ترادیسۆنی زارەکییش بەرجەستەدەکاتەوە، کە ئەمەش ئەو دەکا بە سەرنجڕاکێش،

چەینە تۆمارکراوەکانی بە نەو تەواوی ڕەگەکەوە بەرەو بیبیل (کتێبی پیرۆزی مەسیحییەکان)، لەویشەوە بۆ ڤێرلین و ریمبۆ (رامبۆی شاعیر) تا دەگاتە سترانبێژە فۆلکلۆرییەکانی زنجیرە چیاییەکانی (Appalacherna) و سترانی کۆنی بلوز (Deltablues) ڕەگئاژەن…
بوب دیلان شانە یان خانەیەکی سەربەخۆیە کە خاشاکی خۆی دەخوا و تشتەکی نوێ لێ دەسازێنێت. ئەو خۆی بە دووبارە بەکارهێنانەوەی ترادیسیۆنەوە، خۆی دەدۆزێتەوە". دواجار سارا داینوس سەبارەت بە ئەزموونی هونەریی و شیعریی بۆب دیلان دەڵێ"هۆنراوەکانی ئەو شیعری گوێن، مرۆڤ نابێت بە بێدەنگی بە خۆی بیانخوێنێتەوە. بەڵێ بیر لە هۆمیرۆس بکەوە کە بەر لە ٢٥٠٠ ساڵ شیعری گوێی نووسی کە هەمیشە بە ئامێری میوزیک پێشکەشی دەکرد…"
ئەو گوتنانەی سەرەوە، پووختەی تێگەیشتنی ئەکادیمیای سوێدییە بە بایەخی هونەریی و ئەدەبیی بۆب دیلان.

کەواتە لەو ناکۆکییەوە ئەوەی گەرەکە بیڵێین ئەوەیە، کە ئەمڕۆ ئەدەب و هونەر بە گشتیی وەک ئەوەی لە مۆدێرنیزم، کە ڕەتدەکردەوەی نەریتی باو و داهێنانی نوێ یان قسەکردن بوو لە "داستانە مەزنەکان"، سەیر دەکرا، مانای نەماوەتەوە. ئەمڕۆ ئەدەب و هونەر و کولتوور لە ڕوانگەی پۆستمۆدێرنیزمەوە دەخوێنرێتەوە. لەو دۆخە پۆستمۆدێرنەدا دونیای ڕۆژئاوا داهێنانی ئەدەبیی و هونەریی، بە مانایەکی سادە، لە کۆکردنەوەی کۆی رابردوو و ئێستادا دەبینێتەوە و هاوکاتیش سازاندنی خودە لەناو ناوکۆیی خودیی زمان، ئەدەب و هونەری خۆیەکیی و جیهاندا. بۆیە دەکرێ تێگەیشتنی پۆستمۆدێرنیی بە شێوازی ئەدەبیی و هونەری، لە چەند خاڵدا چڕ بکەینەوە، کە ئەگەر سەرنجبدەیت، ئەکادیمیای سوێدیی لەو تێگەیشتنەوە سەیری بۆب دیلان دەکا. ئەو خاڵانەش بریتین لە:
١/ مینیمالیزم: هونەرمەند و ئەدەبنووس لە دەقەکەی یان تابلۆ و سترانەکانیدا، کەمترین دەربڕین لە کەسایەتی خۆیدا نیشاندەدات، بە شێوەیەکی سادە دەنووسێ و تابلۆ دەکێشێتەوە و دەچڕێت.
٢/ مەسیمالیزم: نووسەری پۆستمۆدێرن بەرهەمەکەی بە ناڕێکخراوی، ئاسایی، وردەکارییەکی زۆرەوە دەنووسێت.
٣/ریالیزمی جادوویی: نووسەر ڕووداوەکان لە دەقەکەیدا بە سەختیی و ناواقیعی دەهێنێتەوە. سەرنجبدە، گوایە ڕۆمانی ئێستای کوردیی، جادووییە.
٤/فیکشن، خەیاڵاندن: نووسەر دەقەکەی بە ڕووداو و بابەتی واقیعیی و خەیاڵیی تێکهەڵکێش دەکا، بێ بە ئەوەی ئاماژەش بەوە بکا کە کامە واقیعییە و کامەشیان خەیاڵییە.

٥/ هاوئاست بوون لەگەڵ خوێنەردا: نووسەر یان هونەرمەند هەمیشە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە خوێنەر و بینەر نهێنی کەسایەتییان و وێنەکان ئاشکرا دەکا.

میتافیکشن (سەرووی خەیاڵ): نووسەر هەوڵدەدات وا لە خوێنەر بکا ئاگای لەو دەقە بێت کە دەیخوێنێتەوە.

ئینترتێکستوالیتێت: نووسەر چەندین دەقی تر، کۆن و نوێی بەر لە خۆی وەردەگرێت و دەقێکی نوێی لێ بەرهەمدەهێنێت، هەروەک ئەوەی کە ئاکادیمیای سوێدیی سەبارەت بە بۆب دیلان، ئاماژەی پێدەکات. بە خەت خەسڵەتەکانی تری ئەدەب و هونەری پۆستمۆدێرن، بژمێرە.

کەواتە ئەدەب و هونەر بە گشتیی، بۆ ئەوەی ئەفرێنەر یان تشتێکی نوێ دابهێنن، گەرەکە هەناسە و خۆراکی لە رەگی زمان، ناخی خاکی نەرتەکی خۆیەکیدا وەربگرێت.

هەڵسەنگاندی شیعر و سترانەکانی بۆب دیلان، پەیوەندی بەو خەسڵەت و شێوازانەی هونەری پۆستمۆدێرنەوە هەیە، بۆیە خەڵاتەکەیان پێبەخشیوە، وێڕای پەیام و هەڵوێستە سیاسیی و جڤاکییە سەرکێشەکانی لە ستران و هۆنراوەکانی بۆب دیلاندا کە لەگەڵ روانگەی باوی سیاسیی هەنووکەی سیاسیی پۆستمۆدێرنیتە هاوکۆکن، کە هەڵگری غەمی مرۆڤ و بێکاریی و فەقیر و فەقیراتن.

لەو روانگەیەوە، سترانی کوردانی باکوور، بە مانای داهێنان لە ئیستادا، داهێنانن، ئەمما زۆرینەی هونەر و ئەدەبی لای خۆمان، باشوور، لە بەر نەزانی لە دۆخی پۆستمۆدێرنیزمدا، هەلیت و پەلیتن.

دیارە زۆرینەی نووسەر و هونەرمەندی باشووریی سەبارەت بە مۆدێرنیزم و پۆستمۆدێرنیزم زانیارییان هەیە، لێ چونکە زانیارییەکانیان بە ناوکۆیی، ناسیستەماتیکیی و گوتە و گواستنەوەن؛ وەک پەروەردە و فێرکاریی نایانخوێندووە، بۆیە سەبارەت بە خشینی خەڵاتی نۆبەل بە بۆب دیلان و بابەتەکانی ئەم رۆژگارەوە، ناتوانن لە ناوکۆیی (کۆنتێکست)ەکان تێبگەن. ئەگەر سەیری ژیانی کۆمەڵایەتیی، سیاسیی و ئەدەبی کۆمەڵگەی کوردستان بکەیت، ئەو وێنە عەنتیکەی پۆستمۆدێرنیزم و پۆستمۆدێرنیتە دەبینت، کە لە لایەکەوە دەبینی ئەو خەڵکە لە شێوە و رواڵەتدا پۆستمۆدێرنن، کەچی لە ئەقڵ و ئەخلاقدا، نە مۆدێرن، نە پۆست و نە نەریتیشن، بە واتایەکی روونتر، رواڵەت یان لایەنی ماددیی پۆستمۆدێرنیزم و مۆدێرنیتە، کە بریتییە لە مەکینە و کاڵا، ئەمەی داگیرکردووە، کەچی بە هەموو شێوەیەک دژی لایەنە مەعنەویی، هزر و کولتوورییەکانین. بۆیەشە تووشی ئەو ئاژاوەیە بووین کە ئێستا تێیدا دەژین.

ئەمەش چونکە نووسەر و بخوێنی گشتیی کوردیی هێشتا لە ناوکەیی (کۆنتێکست)ی کۆن و مۆدێرنیزمدا وێڵ و سەرگەردانە، بۆیە هەر بە هەمان تەرازووی حەفتا و هەشتاییەکانەوە سەیری دونیا و ئەدەب دەکا.
لەوەش گەڕێ، هەندەک موفەکیری سیاسیی و فەلسەفییمان بە دروست بوون، پێیان وایە، لە دونیای زانست و ماریفەی پیشکەوتوودا، ئەدەب و شیعر، مانایان نەماوە، هەر کوردە کە دەستییان لی بەرنا بێت.
کەواتە شەلانی ئەو قوڕەی کورد سانا نییە.
کەواتە دەکرێ لە لایەکەوە لە روانگەی پۆستمۆدێرنیزمەوە لە بەخشینی ئەو خەڵاتە بە بۆب دیلان تێبگەین، کە ئەو هونەرمەندە، وەک هۆمیرۆس، هونەری بە رێگەی میوزیکەوە هۆنراوەکانی لە گوێوە گواستەوە بە چاویش. لە لایەکی تریشەوە، بە گەڕانەوە بۆ نەریتی هۆنراوە و گورانییەکانی بەر لە خۆی، خودە پچڕ پچڕەکەی خۆی دۆزییەوە و داهێنایەوە.

٢٠١٦.١٠.١٤

تێبینی: ئەگەر دەتەوێ زیاتر لەسەر مۆدێرنیزم و پۆستمۆدێرنیزم بخوێنیتەوە، سەیری "زمان ئاسۆیەکە لە نێوان ئاسمان و زەویدا" بکە، کە هی نووسەری ئەم دێرانەیە.
لەم دوو لینکەد، راگەیاندنی ئەکادیمیای سویدیی بخوێننەوە یان گوێی لێبگرە و پاشانیش گوێ لە بۆب دیلان بگرە.
http://www.dn.se/dnbok/nobelpriset-i-litteratur-2016-till-bob-/dylan

https://www.youtube.com/watch?v=PZ2-J0Gg_04